

SŁAWOMIRA PELESZOWA

DAR MIKOŁAJA TRYZNY DLA BIBLIOTEKI BAZYLIANÓW
W BYTENIU

W archiwum domowym Chodkiewiczów z Młynowa znajdują się nieliczne akta rodziny Tryznów z Bytenia¹.

W papierach Mikołaja Tryzny podskarbiego w. litew. natrafiono na dokument zatytułowany *Index librorum post decessum a... Nicolai Tryzna... monasterio Byteniensi collatorum...*

Rejestr ksiąg przekazanych Zakonowi Bazyliańców w Byteniu w r. 1640, nie jest spisem zawartości całego księgozbioru Mikołaja Tryzny, obejmuje on bowiem dzieła, w zasadzie, tylko o charakterze teologicznym.

Spis ten nie budzi specjalnego zainteresowania, mimo to godzien jest odnotowania, jako jeden z zabytków kultury religijnej na kresach północno-wschodnich Rzeczypospolitej w I poł. XVII wieku.

Religijna tematyka ksiąg jest niewątpliwie wyrazem pobożności dawnych wieków i aktualnych wówczas problemów religijnych, poza tym rzuca też światło i na osobiste zainteresowania umysłowe i religijne podskarbiego i jego środowiska. Spis ksiąg jest również źródłem do badań dziejów biblioteki nowoufundowanego wtedy klasztoru byteńskiego i także z tego tytułu zasługuje na uwagę.

Księgi daru Mikołaja Tryzny obejmują 35 dzieł w 58 tomach. Niemal wszystkie formatu folio, mają oprawę przeważnie białą lub czerwoną, zatem należy przyjąć, że jedne były oprawne w pergamin koloru naturalnego, inne barwy czerwonej².

Dzieła w spisie niniejszym są podzielone na dwie zasadnicze grupy: a) księgi łacińskie, greckie, — przeważnie z poł. i końca w. XVI, które mają podany *numerus currens*, tytuł, format i rodzaj oprawy oraz b) księgi ruskie, które pochodzą z pierwszych lat w. XVII i nie posiadają oznaczenia liczbą bieżącą.

¹ Archiwum Chodkiewiczów z Młynowa w Archiwum Państwowym w Krakowie; Akta Tryznów z I poł. w. XVII wniosła w dom Chodkiewiczów, żona Hieronima Karola Chodkiewicza starosty mozyrskiego, Izabela Lacka, wdowa po Teofilu Tryźnie.

² Oprócz 4 ksiąg formatu in 4-to i kilku ksiąg bez oznaczonego formatu, wszystkie księgi są in folio.

Spis sporządzony porządnie na papierowym bifolium o wymiarach 33,5×20,5 cm, ze znakiem wodnym przedstawiającym flandrę w podwójnym kole, jest jednak bardzo lakoniczny w podawaniu obszerniejszych tytułów dzieł. Ta okoliczność oczywiście utrudnia utożsamienie dzieła lub co częstsze — uniemożliwia określenie daty jego wydania².

Nasz zbiór zawiera: 2 Biblie w jęz. łac., 1 Biblię w jęz. greck., 1 Biblię w jęz. słowiańskim, 1 Księgę Psalmów w tymże języku, 1 Pentateuch; z dzieł należy wymienić foliały zbiorowych wydań (*opera*) pism Świętych: Augustyna, Bazylego, Bernanda z Clairvaux, Cyryla Aleksandryjskiego, Jana Chryzostoma, Hieronima; innych teologów mamy traktaty: Arkadiusza, Hieronima Zanchi; historię Kościoła reprezentuje — Callistus i Euzebiusz; prawo kościelne — *decisiones i concilia*; dalej — modlitewniki itp.

Szkoda, że brak jest wiadomości o dziejach gromadzenia księgozbioru przez Mikołaja Tryznę i że nie ma wzmianki o bibliotece obdarowanego klasztoru. Życiorys podskarbiego nie rozwiązuje tych spraw, ponieważ materiały biograficzne są nader skąpe. Krótkie rozpatrzenie żywota naszego ofiarodawcy ułatwi nam częściowo zrozumienie jego zainteresowań dziełami teologicznymi i problematyką Kościoła rzymsko- i greko-katolickiego.

Mikołaj Tryzna — herbu Gozdawa, był synem Hrehorego podkomorzego i marszałka powiatu słonimskiego — oraz Reginy Sapieżanki, córki Bohdana wojewody mińskiego i Maryny Kapuścianki⁴. Kształcił się w domu i w wieku pacholęcym został oddany na dwór Zygmunta III. Jako dworzaniek zwracał uwagę bardzo starannym wychowaniem, szlachetnością, skromnością i dużym rozsądkiem⁵.

Brał udział w wyprawie Zygmunta III do Inflant i pod Smoleńsk, wystawiając własnym kosztem 300 ludzi⁶. Piastował kolejno

² Zbyt lakoniczny tytuł utrudnia utożsamienie dzieła (zob. poz. 28, 33, 37) lub uniemożliwia określenia daty wydania dzieła (zob. poz. 1, 2, 4, 14, 21, 24, [53], [54]).

⁴ K. Niesiecki, *Herbarz Polski*, Lipsk 1842 t. IX, s. 124; [Prohaska], *Sapiechowic*, Materiały historyczno-genealog. i majątkowe, Petersburg 1890, t. I s. 245; T. Święcki, *Historyczne pamiątki*, Warszawa 1858, t. II, 227.

⁵ J. D. Łobżyński, *Trzy skarby albo depozyta dla cnot nad złoto droższych nieoszczędzane z Mikołajem Tryzną podskarbiem najwyższym i pisarzem WX lit. etc. w cerkwi monastynu Byteńskiego do grobu złożone dn. 4 grudnia 1640 roku*, (1 egz. Wrocław, Ossolineum nr 15570); *Por. Estr.* t. XXI, s. 365.

⁶ Akta Tryznów; Łobżyński, *dz. cyt.*, s. 29; Niesiecki, *dz. cyt.* t. IX, s. 124; Święciecki, *dz. cyt.*, t. II, s. 227.

urzędy: podkomorzego słonimskiego (ok. r. 1609), kuchmistrza w litew. (od r. 1623) i od 13 XI 1635 r. aż do końca swego życia stanowisko podskarbiego wielkiego litewskiego⁷. Jako podskarbi zyskał sobie Tryzna opinię pilnego, prawego i oddanego administratora skarbu królewskiego⁸.

W swoim władaniu miał starostwa: bielickie, błudneńskie, hoskie, i bobrujskie, ponadto dzierżawił starostwo przelomskie⁹.

Był posesorem kamienicy w Wilnie przy ul. Świętoduskiej i placu na Rynku w Słonimie. Do jego dóbr poza rodzinnym Byteniem w pow. słonimskim, wojew. nowogrodzkim należały: Boloche, Chworoszcze, Dobromyśl, Dzietkowicze, Gnoyno, Ostaszyn i Puchowicze¹⁰.

Ożeniony ok. r. 1612 z Marianną Dorohostajską miał z nią troje dzieci: córki — Reginę i Teodorę i syna — Teofila.

Mikołaj Tryzna odznaczał się wielką pobożnością, o czym świadczy dobór ksiąg legowanych klasztorowi w Byteniu. Gorliwy wyznawca obrządku wschodniego (unita), chwile wolne od zajęć publicznych poświęcał praktykom religijnym i dziełom miłosierdzia¹¹. Znany był ze swej szczodrobliwości dla ubogich i kościołów. W Byteniu założył przy starym kościele szpital na 10 osób, a za zezwoleniem królewskim miał zacząć budowę nowego, murowanego kościoła dla Bazylianów¹². Otaczał wielką opieką klasztor byteński założony w r. 1607 przez swych rodziców. W r. 1640 dzięki staraniom Mikołaja klasztor został opactwem¹³.

⁷ Akta Tryznów; J. Wolff, *Senatorowie i dygnitarze WX lit.*, Kraków 1885, s. 185, 232; T. Żychliński, *Złota księga szlachty polskiej*, Poznań 1895, t. XVII, s. 276.

⁸ Łobżyński, *dz. cyt.*, s. 10, 23.

⁹ Starostwo bobrujskie otrzymał Mikołaj Tryzna po Piotrze Tryźnie 26 IV 1638 roku — Akta Tryznów.

¹⁰ Akta Tryznów.

¹¹ K. Chodynicki, *Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska*, Warszawa 1934, s. 414; Łobżyński, *dz. cyt.*, s. 8, 31.

¹² Łobżyński, *dz. cyt.*, s. 31; A. Winiarski, *Kościół i klasztor pobazyliński w Byteniu*, Tyg. Ilustr. 1862, nr 122; Smora, *Kilka słów o Byteniu i Bazylianach*, Przeg. Nauk. i Literacki, 1914—1916.

¹³ *Pamiętnik Albr. St. Radziwiłła*, Poznań 1839, t. II, s. 25; [Prohaska], *dz. cyt.*, t. I, s. 245; I. Stebelski, *Dwa wielkie światła*, Lwów 1867, t. II, s. 239.

Zmarł Mikołaj Tryzna 10 X 1640 r. w Wilnie, pochowany zaś został w dziedzicznym Byteniu¹⁴.

Pozostający wówczas w bliskich stosunkach sąsiedzkich z podskarbinem ks. Jan Łobżyński, dziekan szereszowski i proboszcz parafii rzym.-kat. w Sielcu, poświęcił mu kazanie pośmiertne wydane drukiem w r. 1640 pt. „Trzy skarby... z Mikołajem Tryzną... do grobu złożone...”.¹⁵ Kaznodzieja omówił w nim cnoty zmarłego i jego zasługi względem Boga, Kościoła, króla i Rzeczypospolitej.

Mikołaj Tryzna zostawił testament, w którym raz jeszcze okazał się hojnym dobrodziejem Bazylianów Byeńskich. Oprócz wielu kosztowności, wyznaczył sumę zabezpieczoną na folwarku Dobromyśl na wybudowanie murowanego kościoła w Byteniu, a na potrzeby opactwa zapisał część tegoż Bytenia i folwark Dziętkowicze¹⁶.

W świetle przytoczonych faktów wydaje się pewnym, że życzeniem podskarbiego było, aby po jego śmierci, księgi jego zbioru teologicznego złożyć w darze Bazylianom. Wolę ojca swego wypełnił syn, Teofil Tryzna, wówczas star. błudneński i wolkowyski, przekazując zbiór klasztorowi w dn. 12 XII 1640 r.

Oto spis ksiąg:

Index librorum post decessum a viris illustrissimis Nicolai Tryzna thesaurarii M. D. L. per magnificum dominum Theophilum Tryznam monasterio Bytenensi collatorum, anno Domini 1640, 10 — bris 12.

1. mo Biblia sacra editionis doctorum Lovaniensium ¹⁷ .	in folio rubro
2. Item Biblia utriusque Testamenti ¹⁸	folio albo
3. Novum Testamentum Graece ¹⁹	folio rubr[o]

¹⁴ Pamiętnik A. S. Radziwiłła, t. II, s. 25; Stebelski, dz. cyt., t. II, s. 239.

¹⁵ Łobżyński, dz. cyt., s. 5; por. Estr. t. XXXI, s. 346; Orgelbrand, Encykl. Powoz., Warszawa 1864, t. XVII, s. 598; [Prohaska], dz. cyt., t. I, s. 245.

¹⁶ Akty wydawajemyje wiln. kom., t. XII, s. 316; Łobżyński, dz. cyt., s. 31—32.

¹⁷ Mogą być wydania: z r. 1583 (Antwerpia) lub z r. 1590 (Lowania). Zob. Georgi, Bücher Lexicon, Lipsk 1742, t. I, s. 148 lub Brunet, Manuel du Libraire, Paryż 1842 t. I, s. 328.

¹⁸ Mogą być wydania z r. 1538, 1599 (Lejda) lub z r. 1557 (Oliwa).

¹⁹ Niewątpliwie — Novum Testamentum Graece, Antwerpia 1572.

4. Concordantiae Bib[li]orum ²⁰	folio albo
5. Concilia sanctorum patrum tomi 1 mi, pars 1 ma	folio albo
6. item eorundem tomi primi, pars 2 da	folio albo
7. item eorundem tomi secundi, pars 1 ma	folio albo
8. item eorundem tomi 2 di, pars 2 da	folio albo
9. item eorundem tomi tertii, pars 1 ma	folio albo
10. item eorundem tomi tertii, pars 2 da	folio albo
11. item eorundem tomi 4 ti, pars 1 ma	folio albo
12. item eorundem tomi 4 ti, pars 2 da	folio albo
13. item eorundem tomus 5 tus	folio albo
14. Laurentii Surii tomus 1 mus-de vitis Sanctorum ²¹	folio albo
15. eiusdem tomus 2 dus	
16. eiusdem tomus 3 tius	
17. eiusdem tomus 4 tus	
18. eiusdem tomus 5 tus	
19. eiusdem tomus 6 tus	
20. eiusdem tomus 7 mus	
21. Opera divi Basili Magni ²²	folio rubro
22. Opera divi Cirilli Alexandrini ²³	folio albo
23. Monumenta patrum ²⁴	folio rubro
24. Opera divi Chrysostomi tomus 1 mus ²⁵	folio albo
25. eiusdem tomus 2 dus et 3 tius	folio albo
26. eiusdem tomus 4 tus	folio albo
27. eiusdem tomus 5 tus	folio albo
28. Divi Augustini tomus 1 mus et 2 dus ²⁶	folio albo
29. eiusdem tomus 3 tius et 4 tus	folio —
30. eiusdem tomus 5 tus et 6 tus	
31. eiusdem tomus 7 mus et octavus	
32. eiusdem tomus 9 nus et 10 mus	
33. Divi Hieronimi tomus 1 mus, 2 dus, 3 tius ²⁷	folio albo

²⁰ Najprawdopodobniej jedno z wydań: r. 1589 (lejdejskie) lub r. 1631 (bazylejskie).

²¹ Mogą być wydania z l.: 1571, 1572, 1573, 1581, 1582, 1583, 1617, 1618 (Kolonia).

²² Było wiele wydań: r. 1540, 1551 (Bazylea) 1520, 1529 (Paryż), 1617 (Kolonia), 1570 (Antwerpia).

²³ Zapewne — Divi Cirilli Alexandrini... Opera omnia, wydanie paryskie z r. 1573 lub 1604.

²⁴ Niewątpliwie — Monumenta S. Patrum Orthodoxographa, Bazylea 1569.

²⁵ Pełny tytuł — Opera divi Joannis Chrysostomi, Basilea 1539, t. I—V, lub — Operum J. Chrysostomi, Paryż 1588, t. I—V.

²⁶ Prawdopodobnie — Augustinus Aurelius S., Operum z l. 1541—1543 (Bazylea) lub — Opera Omnia z r. 1528, 1529 (Bazylea).

²⁷ Niepełny tytuł nie pozwala na określenie dzieła (mogą być: Opera, lub liczne wydania listów).

34. eiusdem tomus 4 tus, 5 tus et 6 tus	
35. eiusdem tomus 7 mus, 8 ctus, 9 nus	
36. Ecclesiastica historia Eusebii ²⁸	folio —
37. Divi Bernardi Claramvallensis (s.) ²⁹	folio albo
38. Ar[cadii] opera	folio al[bo]
39. Theatrum historicum	folio albo
40. Polyanthea novissima ³⁰	folio albo
41. Hieronimi Zanchi de tribus Elochim ³¹	
42. Vita Jezu Christi	folio rubro
43. Decisiones aureae casuum conscientiae	4 to rubro
44. Sacrum oratorium piarum imaginum	4 to albo
45. Sacrum sanctuarium Crucis et patientiae	folio albo
46. De praestigiis daemonum	— albo
Libri ruthenici	
[47] Libri psalmodum Sklavonicae	folio rubro
[48] Szestodennik Chrisostomi	folio rub[ro]
[49] Calistus ³²	folio rub[ro]
[50] item szestodennik	folio —
[51] Trefolij ³³	folio rubro
[52] Biblia sacra Sklavonica	fol. libro (s.)
[53] Ohtoik ³⁴	folio rubro
[54] Mineia obsza ³⁵	folio rubro
[55] Pentatheucus Mojsis	4 to rubro
[56] Marharot Chrisostomi	folio rubro
[57] Ustawy Świętych otec Moschoviticos	folio rub[ro]
[58] Chronika ruska	4 to rubro

²⁸ Niewątpliwie — *Ecclesiasticae Historiae Eusebii*, Paryż 1544.

²⁹ Trudno ustalić jakie to będą dzieła (mogą być: *Opera*, *Epistolarum* lub *Sermones*).

³⁰ Może — *Poliantea* Dominici Nanni.

³¹ Niewątpliwie — *De tribus Elohim aeterno patre filio et spiritu sancto, uno eodemque Jehova libri XIII*, Frankfurt (nad Menem), 1572.

³² Callistus Nicephorus, *Ecclesiasticae historiae libri XVIII*.

³³ Mogą być wydania moskiewskie z l. 1637, 1639; zob. I. Karatajew, *Hrono'ogiczeskaja rospis slawjanskich knig*, Petersburg 1861, s. 54.

³⁴ Było wiele wydań: r. 1490 1491 (Kraków), 1494 (Cjentina w Czarnogórze), 1582 (Wilno), 1594, 1618, 1631, 1638 (Moskwa), 1639 (Lwów); Por. S. Baudtkie, *Historia drukarń*, Kraków 1815, t. I, s. 47; por. *Estre*, t. XXIII, s. 314; por. Finkiel, *Bibliogr. historii polskiej*, Kraków 1895, t. II, s. 773; por. Karatajew, *dz. cyt.*, s. 1, 2; por. H. Swjencickij, *Katalog Knig*, Żółkiew 1908, s. 39.

³⁵ Mogą być wydania z l. 1600, 1609, 1618, 1626, 1628, 1635, 1637; zob. Karatajew, *dz. cyt.*, s. 25, 30, 38, 40, 51; por. *Russkaja Kniga ot naczala pismennosti do 1800 g.*, Moskwa 1824 t. I, s. 98 pod red. Adariukowa Sidorowa.

O. BERNARD LUBIEŃSKI C. SS. R.

LISTY DO NORBERTANEK W KRAKOWIE NA ZWIERZYŃCU

Wydal, wstępem i przypisami opatrzył Ks. Alfons Schletz

OD WYDAWCY

O. Bernard Łubieński (1846—1933) należy niewątpliwie do bardzo zasłużonych postaci Kościoła polskiego i do najslawniejszych synów św. Alfonsa na ziemiach polskich. Dom rodzinny w Guzowie stwarzał dla Bernarda atmosferę, sprzyjającą zarówno intelektualnemu, jak i duchowemu rozwojowi. Studia odbył w Ushaw (Anglia). Po skończonej szkole średniej, wstąpił w r. 1864 do Zakonu OO. Redemptorystów w Londynie. Śluby złożył w r. 1866. Po odbyciu studiów filozoficznych i teologicznych w Anglii i Holandii, otrzymał w Akwizgranie 29 XII 1870 r. święcenia kapłańskie. W ciągu 13 lat pracował na terenie Anglii i Holandii. W r. 1883 przybył do Polski i osiadł w Mościskach k. Przemysła, poświęcając się bliźnim w licznych pracach apostolskich. Dotknięty w r. 1885 kalectwem (paraliż nogi), przez okres 48 lat, mimo trudności i cierpień, gorliwie pracował na misjach i rekolekcjach, i należał do najwybitniejszych kaznodziejów i konferencyjonistów, godzinami przesiadywał w konfesjonale, organizował życie zakonne w rodzącej się prowincji polskiej OO. Redemptorystów, nadto spełniał odpowiedzialne urzędy w zakonie: przełożonego w Mościskach i Krakowie.

Listy do norbertanek nie są znane biografowi o. Łubieńskiego, o. Marianowi P i r o ż y Ń s k i e m u (*O. Bernard Łubieński, 1846—1933*, Wrocław 1946). Odnalezienie listów w Archiwum PP. Norbertanek na Zwierzyńcu było dziełem przypadku, przy dokładnym przeglądaniu archiwum tegoż zakonu. Wpierw znalazłem wspólnie z Siostrami Anielą R y b a k i Anuncjatą D y g a t 39 listów. Jeden list znajdował się w notatkach po s. Michalinie Andrusikiewicz.